

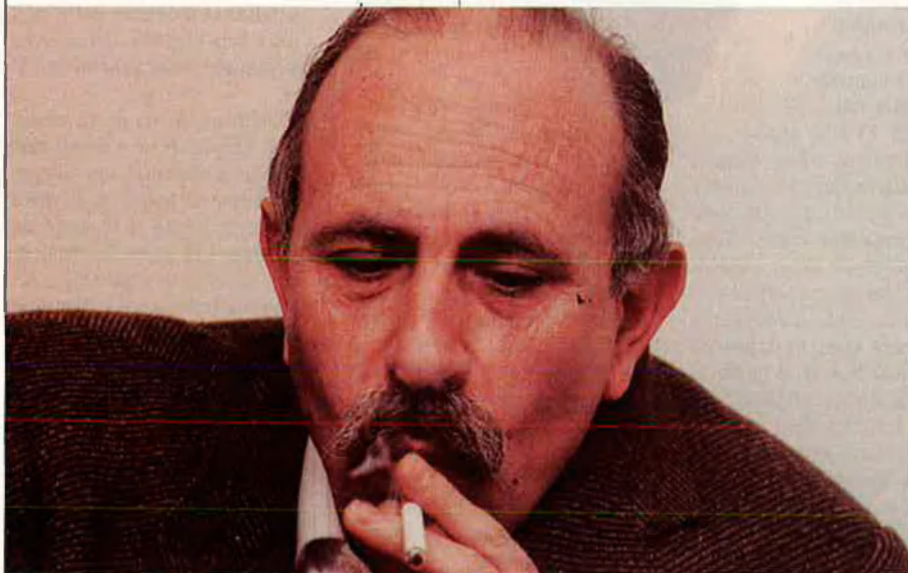
Borja de Riquer.

DOMÈNEC UMBERT

Josep Fontana.

ARXIU

Josep Termes.

DOMÈNEC UMBERT

La crisi de la historiografia catalana

Nous reptes per als investigadors del passat

Fa aproximadament una dècada va començar el debat en alguns mitjans de comunicació especialitzats i en determinats àmbits universitaris sobre la crisi de la historiografia catalana. Ara, novament, ressorgeix la polèmica.

No cal ser un erudit per adonar-se de l'atonía general en què es troba la historiografia catalana des de fa més d'una dècada. Camuflada darrere la trinxera d'investigacions de caire local, consumeix hores i energies una nova fornada d'historiadors que han trobat ja literalment "copades" les poques places dotades per a la investigació al nostre país. D'altra banda, emparades en el principi indiscutible de l'autonomia universitària, han quedat amagades una sèrie de pràctiques endogàmiques que barren el pas a la docència a molts joves. Tot plegat ha contribuït a desterrar de la professió tota una generació d'historiadors que no veuen cap mena de sortida professional a la seva carrera universitària.

Tanmateix, una situació que prima l'experiència per a la promoció en la carrera docent podia haver significat també una

millora en la qualitat de l'ensenyament de la matèria i un estímul en la tasca d'investigació que no s'ha produït. Tal com explicava l'article "Una historiografia sense empenta" (*L'Avenc*, 163), la historiografia catalana funciona una mica a batzegades, seguint el toc de xiulet institucional i amb un desinterès exasperant per qualsevol fenomen exogen al passat de la Península Ibèrica. Immersa en una docència gris i poc

estimulant, sovint és superada pel periodisme d'investigació. En qualsevol cas, tal com evidenciava el monogràfic de *Le Monde* del 18 de març del 1993, la historiografia francesa tampoc no es troba precisament en el seu millor moment. I l'espanyola es debat en termes semblants (*El País*, 29 de juliol del 1993).

Aquesta visió no sempre és compartida. N'hi ha que discrepen amb acritud, però des de la trinxera de les ressenyes bibliogràfiques. És el cas de Pere Isàs (*L'Avenc*, 168), especialista en escriure llibres a quatre mans amb Carme Molinero, reiterant aspectes d'història social de l'època franquista. Altres, com ara Agustí Colominas (*Avui*, 4-4-93), dissenteixen aportant valoracions de pes. De tota manera, sembla clar que el diagnòstic de crisi de la historiografia catalana que atribueix a Enric Ucelay-da Cal, a Borja de Riquer i a Pere Anguera és compartit per altres sectors més amplis i que el problema de fons no és conèixer els avenços aconseguits en aspectes concrets del nostre passat més immediat sinó fer el pas a una visió menys localista de la història. On és l'interès per fer una interpretació innovadora del passat europeu? Què es diu de les noves lectures que sobre el fet nacional o sobre la història de les mentalitats es fan arreu? On són els

nous plantejaments per abordar la crisi de les ideologies? Què es fa en el camp de l'antropologia? I, sobretot, quina és la política que les universitats segueixen per a divulgar el poc de nou que surt d'elles?

No és arriscat dir que la historiografia catalana, entre les capdavanteres a Europa fa vint-i-cinc anys, no va avui gaire més enllà, en el millor dels casos, de refregir el que ja coneixem i de construir una mena de cercles concèntrics a l'entorn dels consabuts mites del romanticisme sobre un passat pretesament gloriós i sobre la guerra civil i la més immediata postguerra.

Avui, igual que fa unes dècades, continuen portant el timó en solitari gent com Josep Fontana, l'únic que, ara per ara, s'ha atrevit a plantar cara a les barbaritats de Francis Fukuyama sobre la fi de la història, divulgades a tort i a dret amb tot luxe de mitjans per la ultraconservadora John M. Olin Foundation i a reflexionar en públic sobre la situació de la historiografia marxista després de l'enfonsament de molts dels seus punts de referència. És també destacable la tasca de divulgació que fa el Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, gràcies al qual coneixem les reflexions de Joaquim Nadal, Jaume Sobrequés, Josep Termes, Enric Ucelay-da Cal, Borja de Riquer o Antoni Simon sobre el passat, els reptes i les perspectives de la historiografia catalana.

A aquesta avantguarda podem afegir alguns noms més: Josep Benet, amb una feina important, tant al Centre d'Història Contemporània de Catalunya, com individual; Josep Maria Ainaud de Lasarte, infatigable divulgador, Salrach, Giralt, García Cárcel, Martínez Shaw, Tarradell, Jordi Nadal, embrancat ara en la publicació de la revista *Historia Industrial...* en espanyol, i sobretot, Pierre Vilar, insubstituïble en les seves reflexions, si ens és permès incloure tan insigne historiador en els avui estrets paràmetres de la nostra historiografia.

Altres autors han estudiat aspectes puntuals en els darrers anys: és el cas de Víctor Ferro, estudis del dret públic català, de Teresa Ferrer, especialitzada en judaisme, o de Rosa Congost i Eva Serra, que han treballat a fons en l'àmbit de la història agrària. Però l'arbre no ha d'impedir de veure el bosc: malgrat les excepcions esmentades, el panorama resulta pobre per molt que historiadors com Núria Sales o Miquel Izard opinin el contrari.

Es molt freqüent considerar Jaume Vicenç Vives com el pare acadèmic de tots els historiadors catalans actuals. Caldria, doncs, que aquests passessin comptes de l'ús que han fet del llegat rebut.

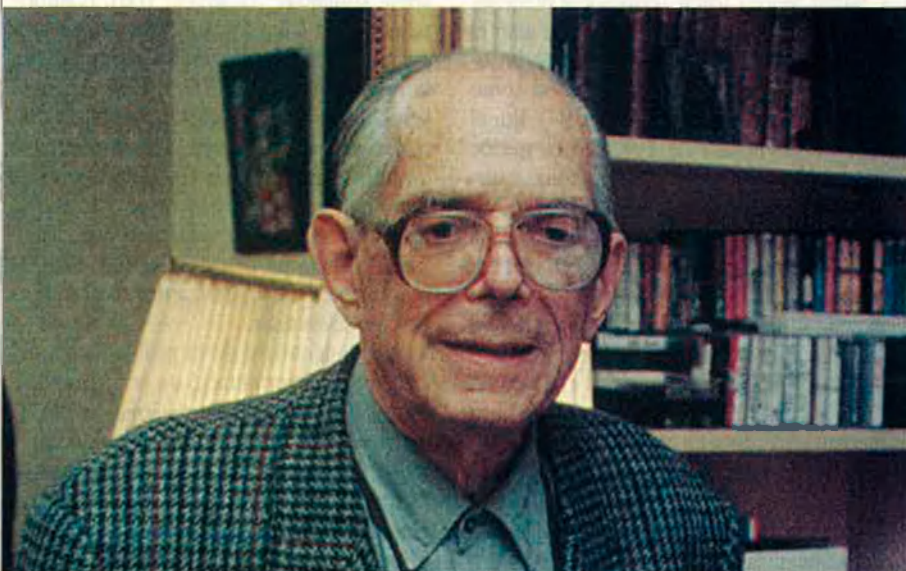
Josep Benet.

JORDI MORERA

Josep Maria Ainaud.

DOMÈNEC UMBERT

Pierre Vilar.

ARXIU

Enric Ucelay-da Cal ha resumit els canvis de la historiografia catalana de la darrera dècada en quatre punts:

a) Professionalització historiogràfica com a fruit de la massificació universitària, la qual cosa vol dir que "els deixebles de Vicenç Vives es trobaren en començar els anys setanta presidint departaments universitaris i hagueren d'improvisar un professorat que, en la majoria dels casos, arribà amb poc bagatge i molta ideologia". És l'època de la fal·lera per les tesis sobre els anys de la República i sobre l'oposició al franquisme. Avui, aquesta dèria ha estat substituïda pel localisme.

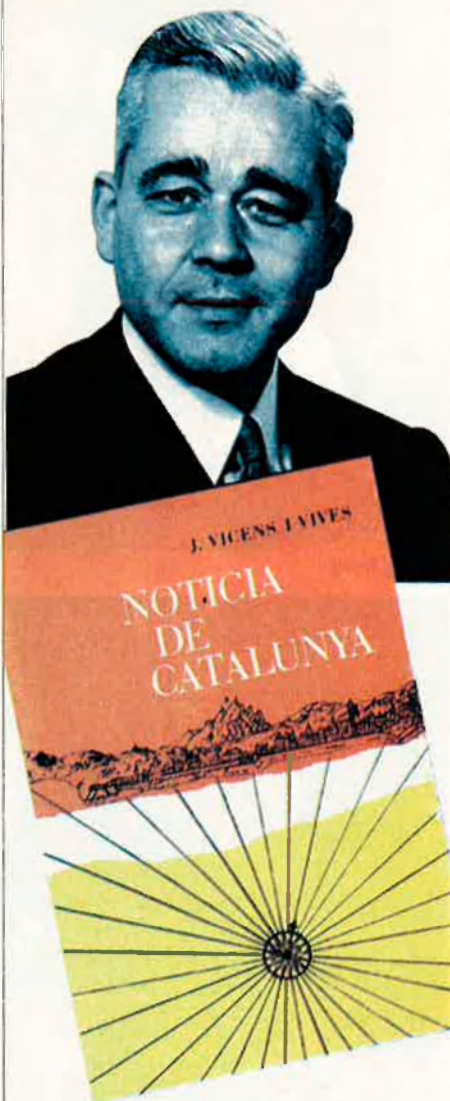
b) La irrupció de la historiografia catalanista, un cop superat el complex d'inferioritat que l'arrelament nacional provocava entre molts intel·lectuals durant els anys seixanta i setanta, fruit d'una falsa lectura del marxisme. Segons Ucelay-da Cal és la "confirmació de la contemporaneïstica com a reina de les historiografies".

c) La crisi del marxisme.

d) L'obertura al món d'una historiografia seduïda per l'alliberament nacional dels països de l'òrbita soviètica. És, doncs, una obertura parcial que enllaçaria amb el nou debat internacional sobre el fet nacional.

En qualsevol cas, com ja hem dit, el resultat és més aviat pobre. Potser un dels elements més suggeridors sobre la crisi de la historiografia catalana d'aquests darrers anys és el propi debat sobre la crisi, sobre el qual plana l'ombra de la compatibilitat entre universalisme i arrelament nacional, un debat que reproduceix el que té lloc entre determinada intel·lectualitat.

Des de la seva òptica, defensora de la catalanitat com a element plenament compatible amb la modernitat, Albert Balcells, Casimir Martí i Josep Termes van plantejar el tema amb cruesa per primer cop amb el seu treball "Història nacional i història social. Problemes de la historiografia sobre el fet nacional català" (*L'Avenç*, 87). Era el mes de novembre de 1985. Pocs mesos més tard, el maig de 1986 apareixia una pretesa resposta, de la mà de Ricard Vinyes i de Francesc Roca: "Per traspasar la boira", (*L'Avenç*, 93). Molt oportunament (gener de 1987), aquesta revista publicà en el seu número cent el text d'una conferència que Pierre Vilar havia pronunciat a l'Institut Français de Barcelona el 27 de febrer de 1984 (abans, doncs, de la polèmica esmentada), dins el cicle "*Les historiens français et la Catalogne*". Parodiant Fernand Braudel, Vilar havia trobat un títol ben il·lustratiu que va acabar amb la polèmica encetada mesos abans de la seva publicació: "Podem fer la història d'un país

Jaume Vicenç Vives.

ARXIU

sense simpatia?" (*L'Avenç*, 100). L'autoritat moral de Vilar fou suficient perquè ningú no piulés. Només molt recentment, en la revista valenciana *Afers*, Pere Anguera sembla que hagi volgut reprendre la discussió amb el seu treball "L'endocentrisme en la historiografia de Catalunya: un fals nacionalisme". L'escàs ressò i la nul·la polèmica suscitada evidencien que, finalment, sembla un debat ja superat, malgrat la insistència d'Anguera a mantenir a tort i dret les seves tesis.

Independentment de la problemàtica derivada de la interpretació i/o prioritització de les anàlisis sobre el fet nacional català, la nostra historiografia presenta des de fa més d'una dècada uns altres flancs de crisi. Miquel Barceló, Borja de Riquer i Enric Ucelay-da Cal, probablement, van ser els primers a donar la veu d'alarma el juny de 1982 ("Sobre la historiografia catalana".

L'Avenç, 50). Aquesta inquietud ha estat compartida per molts historiadors en els darrers anys, però el cert és que la situació no ha canviat pràcticament gens.

Josep Fontana ha contribuït a estimular el debat entre els historiadors. Primer va ser amb el seu treball "L'espai viscut i la fi de la història" (*L'Avenç*, 147, abril de 1991) i no fa gaire, amb el llibre *La història després de la fi de la història* (Eumo. Vic, 1992). És a partir d'aquest moment quan la polèmica sembla disparar-se de nou, especialment a partir d'octubre de 1992, moment en què *L'Avenç* (163) publica l'esmentat article "Una historiografia sense empenta" i un editorial francament dur al respecte: "Parahistoriografia catalana". Poc temps després Agustí Colomines, Josep M. Muñoz i Ricard Vinyes reprenien amb força i arguments la vella polèmica en la línia, evidentment contestada per Pere Anguera, que la historiografia catalana "només pot ser universal partint de la pròpia realitat individual i en la pròpia llengua", a diferència del que sosté, per exemple, Ucelay-Da Cal.

Una altra aportació al debat la trobem en el dossier que, el desembre de 1992, *L'Avenç* publica sobre la qüestió ("Debat sobre historiografia catalana", *L'Avenç*, 165), que aporta ben poca llum: potser l'única novetat rau en el fet que, per primer cop, hi ha qui nega obertament (Antoni J. Quintana, Miquel Izard i Núria Sales) l'evidència que la historiografia catalana continua instal·lada en una situació d'atonía i sense perspectives de redreçament a mitjà termini.

Finalment, Albert Balcells (*L'Avenç*, 172) tem una nova ofensiva espanyolista camuflada en aquest debat. Probablement hi sigui, però no per això s'ha de defugir ni desenfocar. Historiografia catalana i historiografia sobre Catalunya no són conceptes sinònims. Si bé és cert que s'avança en la investigació sobre el nostre passat col·lectiu, la tasca dels nostres historiadors no està a l'altura pel que fa als reptes interpretatius de la historiografia universal. Per això està en crisi la historiografia catalana (feta per historiadors catalans) i no pas la historiografia sobre Catalunya. Això és una evidència, independentment de la ideologia de qui ho proclami, perquè, en definitiva, l'acceptació de l'existència i els progressos en la investigació de la Història Nacional de Catalunya no té per què comportar la renúncia a una tasca historiogràfica més universal, feta, evidentment, en català, com en els darrers anys sembla que succeeix.

Santiago Cucurella